

Strange Situation Procedure

seminář

PSY103: Vývojová psychologie I.

Petra Daňsová

Co nás dnes čeká...

- Strange Situation Procedure (SSP)
 - Měření vazby dítěte k pečující osobě
- Typy vazby
 - jistá vazba (secure)
 - nejistá vazba (insecure)
- Chování matky a vazba dítěte
 - senzitivita matky
- Charakteristiky dítěte a vazba dítěte
 - temperament
 - differential susceptibility, vulnerability

Strange Situation Procedure

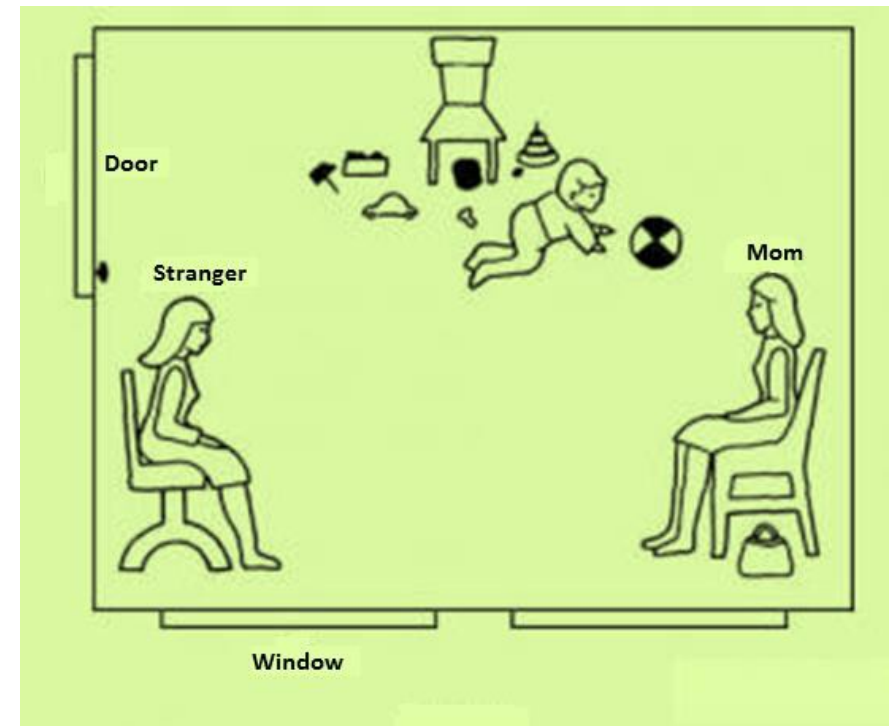

- Metoda pro měření vazby u dětí ve věku od 12 do 18 měsíců
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. N. (1978). *Patterns of Attachment: A psychological study of the strange situation.*
 - v původní studii bylo 26 dětí
 - do roku 2013 bylo metodou SSP vyšetřeno okolo 10 000 dětí a jejich pečovateli

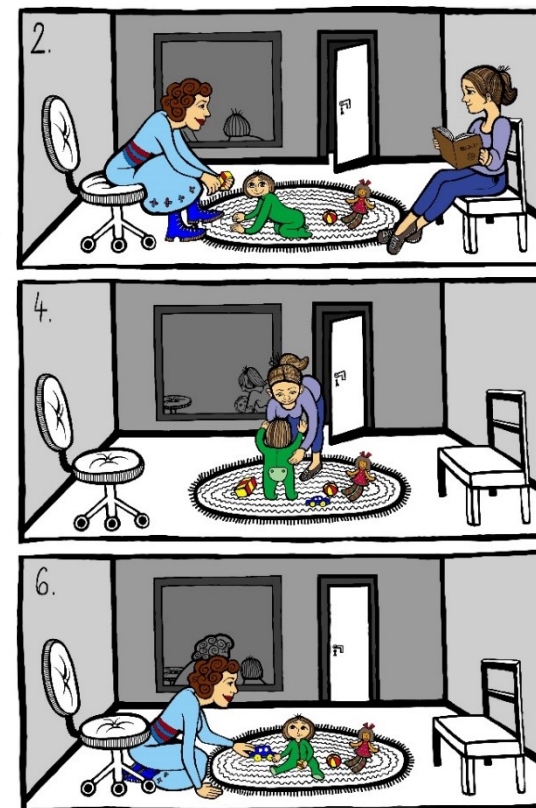
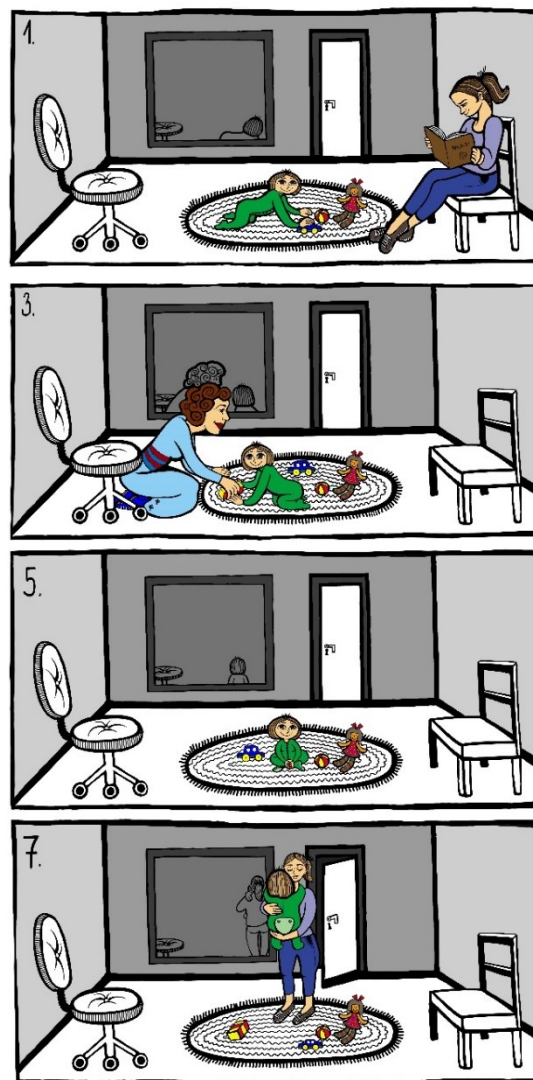
Strange Situation Procedure

- Dítě je v neznámé místnosti buď s matkou; s matkou a cizí osobou; samo s cizí osobou; nebo samo
- Situace je pro dítě stresující...
 - ...je samo
 - ...je v cizím prostředí
 - ...je s cizí osobou
 - ...je odděleno od matky

Strange Situation Procedure

Ep. #	Person Present	
1	mother, baby & observer	30 seconds
2	Mother & baby	3 minutes
3	Stranger, mother & baby	3 minutes
4	Stranger & baby	3 minutes or less
5	Mother & baby	3 minutes
6	Baby alone	3 minutes or less
7	Stranger & baby	3 minutes or less
8	Mother & baby	3 minutes

Strange Situation Procedure

- 8 epizod
- 2 epizody separace
- 2 epizody znovushledání

- Při separaci je dítě stresované nepřítomností matky.
- Cílem je aktivovat a tedy pozorovat vazbové chování dítěte.
- Při znovushledání se děti s jistou vazbou a děti s nejistou vazbou chovají různě – epizody znovushledání jsou tak klíčové pro kategorizaci vazby.
- Sleduje se chování dítěte v několika oblastech – vyhledávání blízkosti a kontaktu, udržování kontaktu, rezistence a vyhýbavost.

SSP na IVDMR FSS MU

Funkce vazbové osoby

- Základní funkcí vazby je z evolučního hlediska především přežití a ochrana dítěte.
- K aktivaci vazbového systému dochází, pokud se dítě ocitne v ohrožení, je ve stresu, vazbová osoba není v bezprostřední blízkosti, dítě je nemocné apod.
- Aktivace vazbového systému, který spouští vazbové chování dítěte, má zajistit blízkost vazbové osoby a využít ji jako takzvaný bezpečný přístav (*safe haven*), tedy zajistit bezpečí a obnovit pocit jistoty dítěte.
- Aktivace vazbového systému se u malých dětí projevuje jako pláč, křik, natahování rukou, případně jako držení se pečující osoby (takzvané vazbové chování).
- Pokud je dítě v bezpečí, cítí se jistě a nic jej neohrožuje, plní vazbová osoba funkci jisté základny (*secure base*). Vazbová osoba tak umožňuje dítěti explorovat, objevovat a poznávat okolní svět a rozvíjet tak pocit autonomie (Bowlby, 1988/2009).

Vnitřní pracovní model

- Na základě toho, jak dítě vnímá interakce s pečující osobou, si vytváří představy a očekávání o druhých a o jejich chování k němu (co od nich může a nemůže čekat).
- Vnitřní pracovní model následně funguje jako jakýsi organizující princip při navazování dalších vztahů a při interpretaci sociálního chování a interakcí ve vztazích.
- Na základě raných zkušeností si tak dítě postupně vytváří buď pozitivní model sebe a druhých, nebo model negativní. Tento takzvaný vnitřní pracovní model je z hlediska celoživotního vývoje relativně stabilním systémem (Fraley & Shaver, 2000).

Vnitřní pracovní model a typy vazby

- Podle toho, jak dítě prožívalo interakce s vazbovou osobou a na základě zvnitřněných zkušeností s ní se utváří během raného období specifická podoba vazbového chování dítěte.
- Zjednodušeně se da říci, že se jedná o individuální rozdíly v chování dětí v reakci na separaci a znovushledání s primární vazbovou osobou (v našich kulturních podmínkách nejčastěji matkou).
- Podle tohoto chování lze rozlišit dva základní typy vazby – jistý typ (*secure*) a nejistý typ (*insecure*), který se dále ještě dělí na dva podtypy – vyhýbavý a ambivalentní.

Úkol

- na videích se snažte pozorovat chování dítěte, jeho interakce s matkou a cizí osobou, jeho reakci na odchod matky a znovushledání s ní
- pokuste se odhadnout, o jaký typ vazby u dítěte jde, a argumentovat, proč si to myslíte

Jistá vazba */secure/* - B

- Dítě vyhledává kontakt s matkou, nebrání se mu.
- Při znovushledání s matkou je zjevné, že je matka pro dítě zdrojem útěchy.
- Matka je pro dítě jistou základnou pro exploraci.
- Po odchodu matky dítě jeví známky stresu, po jejím návratu ji vítá, neodmítá kontakt, je schopné se utišit (a pokračovat v exploraci), tj. je schopné znovu nabýt pocitu jistoty a bezpečí.

Nejistá vazba vyhýbavá *insecure-avoidant* - A

- *Avoidant, anxious/avoidant*
- Dítě aktivně nevyhledává blízkost či interakce s matkou.
- Dítě aktivně nevyhledává utišení u matky.
- Dítě působí dojmem, že nevěří, že u matky získá útěchu.
- Dítě při znovushledání buď nevyhledává kontakt s matkou/odmítá ho nebo nakročí směrem k matce, ale nakonec k ní nedojde, mine ji apod. – projevy vítání se mísí s projevy odmítání.
- Dítě se může k cizinci chovat podobně jako k matce či dokonce s menší mírou odmítání.
- Při separaci jsou projevy stresu nižší, případně jsou inhibovány, a zdají se být vázány spíše na osamocení než na separaci od matky (pokud je v místnosti cizinec, projevy stresu dítěte jsou typicky nižší, než pokud je dítě samo).

Nejistá vazba ambivalentní *insecure-resistant* - C

- *Resistant, anxious/ambivalent*
- Dítě je obezřetné, ostražité v kontaktu s cizí osobou.
- Dítě je silně zneklidněno, když jej matka opustí.
- Opětovné shledání s matkou nevede k rychlému zklidnění dítěte a obnovení explorační aktivity.
- Chování dítěte v průběhu celé SSP je více maladaptivní, než u dětí s ostatními typy vazby, chová se výrazně agresivněji nebo pasivněji.
- U dítěte je patrná značná míra ambivalence v chování k matce – na jedné straně vyhledává blízkost matky, na druhé se kontaktu s ní brání.

Dezorganizovaná vazba */disorganized/*

- D

- Děti nemají vytvořenou konzistentní strategii pro dosahování blízkosti a zvládání stresových situací.
- Jejich chování při odloučení a znovushledání s matkou tak působí zmateně a dezorganizovaně, objevují se zvláštní projevy v chování, jakými jsou například stereotypní pohyby nebo ztuhnutí.
- Dezorganizovaný typ vazby je typický pro děti vyrůstající v nestandardních podmínkách, které jim znemožňují zažívat péči rodiče jako senzitivní a stabilní.
- V některých případech může odkazovat na citové zanedbávání či týrání.
- **Pozor ale** – nelze dávat rovnítko mezi dezorganizovanou vazbu a týrání či zneužívání.

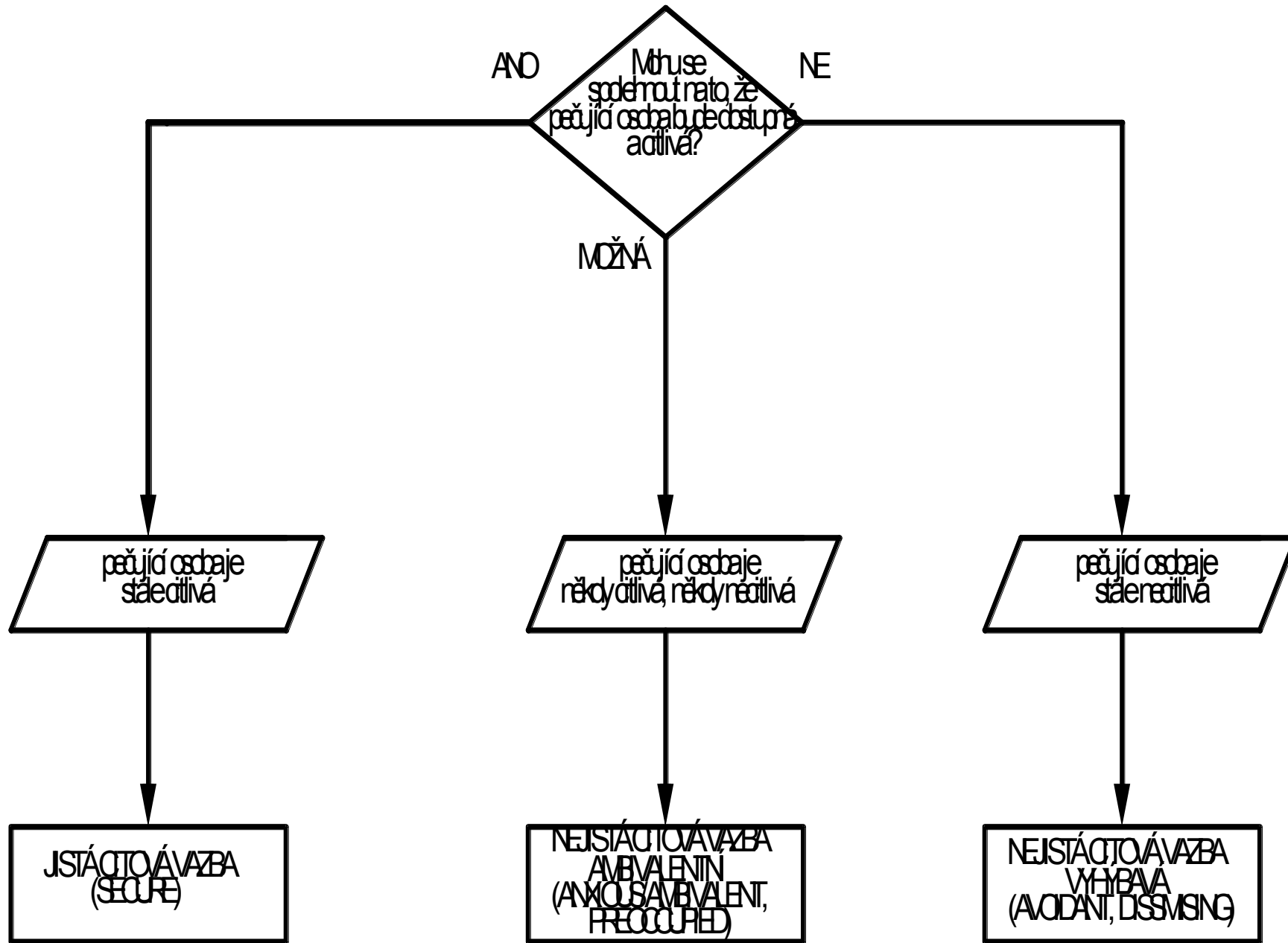
Rozložení typů vazby ve světě i u nás

Jistá vazba - obvykle 50% případů a více (Solomon & George, 2016)

		A (avoidant)	B (secure)	C (resistant)	N
Ainsworth et al. (1978)	stand. rozložení	21 %	67 %	12 %	105
van IJzendoorn & Kroonenberg (1988)	Metaanalýza napříč 6 státy (Japonsko, Čína, Německo, VB, USA, Švédsko)	21 %	65 %	14 %	1990
Belsky & Fearon (2002)	USA	14.8 %	74.2 %	11.0 %	799
Spangler & Schieche (1998)	Německo	21.0 %	66.0 %	13.0 %	100
Nagakawa et al. (1992)	Japonsko	0.0 %	77.8 %	22.2 %	54
Jin et al. (2012)	Jižní Korea	1.2 %	77.6 %	21.2 %	85
Masopustová, Daňsová, Lacinová (2018)	ČR	13.4 %	73.2 %	13.4 %	67

Chování matky k dítěti

- Zkuste ke každému typu vazby vymyslet, jak se asi chová matka takového dítěte, respektive jak dítě samotné vnímá, že se matka chová.

Jistá vazba

- Dítě vnímá rodiče jako někoho, kdo je schopen rozpoznat jeho potřeby (zejména v situacích, kdy hledá útěchu) a adekvátně na ně reagovat, kdo mu také poskytuje podporu (oporu, povzbuzení) ve hře i exploraci.

Vyhýbavá vazba

- Dítě nevnímá chování rodiče jako dostatečně adekvátní a včasné a v situacích hledání útěchy zažívá pocity odmítnutí.
- Adaptivní reakcí dítěte je pak to, že se snaží rodiči spíše vyhýbat.
- Pracovní model dítěte má tedy tendenci deaktivovat chování směřující k vyhledávání blízkosti v situacích stresu.

Ambivalentní vazba

- Dítě vnímá chování rodiče jako nekonzistentní, tedy někdy adekvátní a včasné, jindy nikoli.
- U takového dítěte je pak možné pozorovat silnou snahu o získání pozornosti, náklonnosti a podpory rodiče, zároveň je však patrná také pochybnost o udržení si podpory rodiče, což se odráží právě v hyperaktivaci systému vazby.

Senzitivita matky a vazba dítěte

- Dříve se předpokládalo, že klíčovou roli pro utváření typu vazby dítěte hraje senzitivita rodiče, což bylo podpořeno těsnou souvislostí mezi senzitivitou matky a typem vazby u dítěte ($r = 0.78$), zjištěnou v původní studii Ainsworthové a kol. (1978).
- Dalším výzkumům se však již tak těsnou spojitost nalézt nepodařilo (např. Goldsmith & Alansky, 1987).
- V metaanalýze De Wolffa a van IJzendoorna (1997) bylo napříč 66 studiemi zjištěno, že k rozvoji jisté vazby u dítěte přispívá pozitivně nejen senzitivita rodiče (kombinovaná velikost účinku napříč výzkumy byla $r = 0.24$), ale také vzájemnost a synchronicita v interakci rodič–dítě, stimulace dítěte či pozitivní postoje k dítěti a jeho emoční podpora.
- Každý z faktorů však podle zjištění přispívá pouze částečně k vytvoření jisté vazby, těsnost vztahů byla výrazně nižší než v původní studii Ainsworthové a kol.
- Nelze tedy říci, že by senzitivita, synchronicita v interakcích, stimulace dítěte či pozitivní postoje k dítěti a jeho emoční podpora byly samy o sobě dostatečné pro vytvoření jisté vazby u dítěte (De Wolff & van IJzendoorn, 1997) a nelze tak říci, že by typ vazby byl jednoznačným ukazatelem kvality péče či kvality vztahu mezi matkou a dítětem, jak se dříve předpokládalo.
- Novější výzkumy se zaměřují také např. na mentalizaci matky, která může hrát roli v rozvoji jisté vazby u dítěte.

Co dalšího může hrát roli ve vytváření vazby u dítěte?

Charakteristiky dítěte a vazba

- Temperament dítěte (např. Groh et al., 2017)
- Differential susceptibility, vulnerability (např. Belsky, Bakermans-Kranenburg, & van IJzendoorn, 2007; Ellis, Boyce, Belsky, Bakermans-Kranenberg, & van IJzendoorn, 2011)